

1906 ősze

Első félév

SZILASI László
Szentek hárfája
Magvető, 2010

A harmadik híd
Magvető, 2014

(Németh
Gáborral)
Gabriely György
–Poletti Lénárd:
Kész regény
Filum, 2000

„Széjjelzúzza úgysí”
Magyar Lettre
Internationale, 43

„A referencia-illúzió
felkeltésének
stratégiái a mai
magyar prózában”
(mintha-változatok)
Magyar Lettre
Internationale, 63

(Garaczi Lászlóval
és Németh
Gáborral)
„Beszélgetés
a regényről”
Magyar Lettre
Internationale, 39

1. *Napon száradó vakolatok* üde szagát érezte mindenütt. És frissen örölt paprika illatát, szülővárosának boraiét. Azt mondják, oda az első szőlőket a harmadik században telepítette Itáliából a császár, Marcus Aurelius Probus. Ide meg a parasztok Isztambulból a tizenhatodik század közepén a pirospaprikatöveket. Ez a különbség, ez a kapcsolat. Szürke és vörös. Puhán gördült vele a városi vasút, keresztül az idegen városon, vontatták a súlyos, fáradt lovak. Az új sugárutak házai közül néha nyújtott nyakkal felnéztek az őszi égre.

Vonattal érkezett, kézikocsin tolták utána az óriási, rézpántos utazóládát, a könyvei voltak benne, emlékek meg néhány ruhadarab. Özveggy Szűcs Györgyné, Szent György utca 11. szám, ezt a címet adta meg a hordárnak. Mire nagy nehezen megtalálta a házat meg a szobát, a láda már felállítva, résnyire nyitva állt az ágya mellett. Kifizette az öreg szállítót, bemutatkozott az özvegynek, aztán csak feküdt egyedül a hideg sötétben. A földszinten, a bejárattól balra, a harmadik szobában lakott, az elsőben az asszony, köztük Károly, a Borosnyay. Fűtésre nem volt pénze. Amikor Homor igazgató másnap késő délután meglátogatta a fiával, még cigarettával sem tudta őket megkínálni. Bebújt a hidegen ropogó dunyhák közé ruhástul, és arról álmodott, hogy nagy nevelő válik majd belőle. Ő lesz a főreáliskola új igazgatója. Mindig kedvesen, segítőkészen, gyöngéden bánik majd a reá bízott fiatal, jutalomdíjas, helyettes tanárokkal.

2. *A másik új tanár* Szászrégenből érkezett, a dédai vasúttal jutott el Kocsárdig. Feltűnően rosszul beszélt magyarul, pedig irodalmat és nyelvtant tanított a friss, kolozsvári diplomájával. Félénk volt, de fontoskodó, igazi filozopter, magas, szürke cilinderben osont az új, szegedi házak között. Együtt járták végig a hivatalos viziteket a tanártársaknál, eltelt vele az első hónap. Mintha Gráf lett volna a neve, Dr. Gráf Gusztáv.

Ez a Gráf mindenkit lekicsinyelt. Messziről önteltnek tűnhetett, valójában csupán megpróbálta összezsugorítani az ellenfeleit, mert nagyon tartott tőlük. Attól, hogy kiderül: az ő önteltsége alaptalan, egyelőre kellően nem megalapozott. Neki ez volt a stratégiája, hamar ki lehetett ismerni. Amúgy visszataszító, akaratos kis ember volt, és ha végre a kezébe tudna kaparintani egy nőt, biztosan egyfolytában csorogna rá a nyála, gondolta róla Mihály.

Szerették a tanárit, a magas ablakok mellett, a sarkokban pirosan izzó, tömzsi vaskályhák duhogtak. Mire az első tanár urak megérkeztek, az altisztek rendet raktak, kiszellőztettek, befűtöttek, könnyű és tiszta volt reggelente odabent a meleg. A két fiatalember egy-egy kályha előtt állva, kopott, tiszta ruhákban várta az idősebb kollégákat boldogan.

Az idősebb kollégáknak nem volt semmijük, amit ne pénzen vettek volna meg. Mihály épp ezért nincstelenségnek tekintette őket. És irigyelte tőlük mindenüket. Amikor hazaindultak, dühödten segítette fel a meglett embe-
rekre a ruhadarabjaikat.

Veszprémi Vilmosé volt a legdrágább kabát. Tweedszövetből készült, láb-szárközépig érő, elegáns darab, csipőig érő pelerin, rejtett gombolás, széles rever és selyem bélés, akkoriban havelocknak nevezték az ilyesmit. Estélyi viselet volt, de Veszprémi nappal is hordta. Mihály felségítette az atlétatermetű tulajdonosra a kabátot munka után, szerette rásimítani a fáradt, állati testre, a széles vállakra a finom, illatos kelmét. Veszprémi kolerikus kedély volt, folyton elégedetlen, nagybajszú ember, gyakran dühbe jött, elvörösödött fülig, és akkor kiabált is, hagyjon már nekem békét, kolléga úr. De amikor olyan szép ez a kabát, sóhajtotta a megszeppent Mihály. Nevettek akkor a tanár urak.

Veszprémi tanár lehet most vagy hetvenöt-nyolcvan. Eljött az estre, elhozták. Nagyon öreg már a test, esendő az erőszakossága. Követeli a helyét, rángatja a székeket, fél a kudarcától. Végigszenderegte csöndben az első részt, szundikál

hátul, az ablak mellett. Vénységére őt is könnyű, praktikus chesterfieldbe öltöztetik a fiáék, Mihály legalább is úgy látta. Senki sem erős. Minden elkopik.

3. *Szűcsné szobáin túl* ott állt a szélben a tornyos iskola. A középkorban templom volt, az asszonyfalvi plébániáé, aztán megkapták a minoriták, amikor pedig új templomot emeltek maguknak, a régít emeletekre tagolták, és iskolát telepítettek belé. Szent György iskola, az lett a neve. Iskola – templomból. Mihálynak nagyon tetszett ez a kései szimbolika. Ha pedig kilépett a házból, elindult a Tisza felé, ment néhány száz métert a Stefánián, és aztán lefordult jobbra, már ott is volt a Főreál.

Jó helyen lakott, de a szobáját gyűlölte. Állt a sétány mellvédjénél, előtte és mögötte finoman forduló, végtelen sorban pihenőszékek, lerakta az egyikre disznóbőr kényeztetést, bámulta a vizet, hallgatta, szagolta, állt a tiszta reggeli fényben, és el akart menni ebből a gazdag és gyönyörű, minden elemében vadonatúj, rekonstrukciós városból azonnal. Nemesen és sután vágyakozott, déltengeri szigetek jártak a fejében, homályos fényképek, Tasmania. Szabad föld, mely csak munkát kíván, nem frázisokat. Kevés az ember, sok az akác, de nincs magyar, nincs zsidó, és a Dél Keresztje vörösen ragyog a fekete égen. A háta mögött, a tér túloldalán tót építőmunkások dolgoztak. A kalapja hátulját meg a kopott kabátját rózsaszínű kőporral hintette be az őszi szél. Füle mellett zizegve szálltak a Tisza felé a láthatatlan szilánkok. El akart menni.

Félúton volt egy szatócsoboltocska, otthoni élelmiszereit ott vette. Odabent, a fűledt sötétben, a nem-egyforma zöld dobozok mindegyikén külön, nyomtatott felirat állt. Gyanta, kénkö, kékkő, kénvirág, horganyfehér, kréta, borkén,



CSÖRGŐ ATTILA: CLOCK-WORK, OFF BB 2015

irka, fenyőmag, lencse, fehérmurok, gelatin, falzöld, dextrin, kékkő, karlsbadi só. Megtanulta, mondogatta, vers. Ha kilépett a vegyeskereskedés csilingelő ajtaján, legálisan sírhatott tovább a borkén szó fölött, egész a főbejáratig.

Az este se volt jobb. Tétován ácsorgott a belváros magas házai között. Kiabálás hallatszott, szónoklatszerű ordítás. Élesen, folyamatosan mondta, mondta, a mondatok rendben voltak, értelme semmi, abba nem hagyta, félelmetes. Köd volt az utcákon, a villanyos lámpák körül tágas, acélkék udvar. Az elektromos reklámok mozgó, derűs fénybetűket rajzoltak az alföldi estébe, de a Stefáninán a nagy híd már ijesztően és végeérhetetlenül ívelt bele az újszegedi szürke semmibe. A rakparton foszlányos alakok ödöngtek és imbolyogtak egyedül. Bujdosott a ködben. Befordult egy mellékutcába. Itt gázlámpák fénye szóródott a levegőbe, vetült rá a köd mozdulatlan folyamára. Nem látott mást, csak a szalatrinek ablakait. Némelyik világos volt, némelyik sötét, itt békés trécselés hangzott, ott szomorú cselédnóta. Szagok. De a fények után a hangok és a szagok is belefolytak a ködbe. Nem tudta elhatározni, mit tegyen.

Az ezredéves országos kiállítás jutott az eszébe, magával vitte az apja a fővárosba a harmadik osztály után. Májusi napsütésben, enyhe szellőben, a ballon captiffal röptültek magasan a Városligeti-tó fölött. Látta a várost, értette a struktúrát, frissen mosott és ropogósan tiszta volt minden. Itt csak a köd.

4.

Ezúttal nem indult el feléje, de közel volt a Főreál. Ide jártak akkoriban ebédelni, a Tisza-szálló kávéházában volt az állandó tanári asztal, itt kosztoltak együtt. Borosnyay Károly és a barátai, Horváth, Lukács, Szluika. Meg Mihály barátai, Bérczi, Resch Aurél és Kún. Nyolc férfi. Ekkora volt a szűkebb társaság.

A másik négy matematizált és röhögött. Bérczi egy ideig magával sakkozott, aztán rohant futni, kerékpározni, súlyt emelni, az a fontos, hogy a tréning egyenletesen minden irányú legyen. Evvel tartjuk meg a proletárral szemben testi kondíció terén is a fölényünket, így leszünk erősebbek a röszei parasztnál. Vagy könyvtárba ment, mert ismerve a tudomány gyönyörű szigorát és könyörtelen összefüggését, az alapjától kezdve rés nélkül akarta magasra emelni az ő tökéletesnek szánt épületét. Esetleg dolgozott kicsit az anyja kertjében: a bodzafa szerszámnyelveket maga szárította a kamrában, madzagon lógtak a lehántott, görbe rudak, saját súlyuktól egyenesedtek lassan tökéletessé. Most már hetven körül jár ő is, de kalapot még mindig nem visel, sálát, nyakkendőt nem hord, előre ül, élénken figyel a legelső sorból Bérczi Ede. A maradék három művészetekben utazott.



Akkoriban még jártak bolond-betegek az utcán. Kikanyarodott a bíróság mellett a térre fényes délben, s csaknem nekirohant az egyiknek. Hatalmas, izzadságszagú ember volt a bolond, mezítlábasan, holdmintásra hímzett háloruhában. Nézett egy új rémet, ahhoz beszélt, hozzá könyörgött. Mihályt nem látta, de ölelte, óvta, átkozta a feje fölött védelmezően a szörnyet. Aztán a bolondot elvitték, kiegészülhetett a kávéházi asztaltársaság.

Megebédelték, akinek dolga volt, ment: megtartották a délutáni órákat, beültek az önképző körökbe, ünnepségre készülődtek. Amikor végeztek, visszajöttek, és kitartottak estig, éjfélig, hajnalig. Ravasz, dévaj mosolyaikkal, zajos röhögéseikkel sokat, túl sokat kívántak jelezni üres ifjúságukról. Egy kitöltetlen életszakasz utólagos meggazdagításának közös kísérlete. Nem fog menni. Néha csak egyvalaki ült ott, de délelőtt tizenegy után sohasem maradt üresen a tanárok asztala.

Azt beszéltek, régen maga Homor is idejárt. Homor István főreáliskolai igazgató, természettan-mennyiségtan szakos tanár korában, a legelső között kísérletezett az országban Röntgen-sugárral élő emberen. Raggambi Fluck Ferenc szegedi sótárnok keze lett a tárgy. Fluck Branyiszkonál elveszítette fél szemét, a jobb kezét pedig összeroncolt egy ágyúszilánk, Homor meg akarta gyógyítani. De aztán csak egy fénykép lett belőle. Itt értékelték ki a felvételt a Tisza asztalánál, tartották a Széchenyi téri fénybe heteken át.

Néha bogáncsos ökörcsordát hajtottak keresztül a nagy fasoron, néha egy század huszár lovagolt el a platánok között. Elöl a tiszt táncoltatta a lovát, kacéran tisztelgett, kisztihand. A hölgyek mosolyogtak, nem néztek oda, épp magasabbra emelték a Párizsból hozatott Paquin-szoknyájukat, hogy átléphessék a járdára köpött tökmaghéjakat meg az ottfelejtett, porló tehéntrágyát. Vasárnap délutánonként pedig beözönlött Fadrusz szobra és a Lechner építette városháza közé, a külvárosokból és a közeli tanyákról egyenesen a korzóra, a paraszti nők tömege. Dorozsmai magyar lányok rózsaszín szalagokkal, tarka szoknyákban, icipici bársony papucskákon. Sváb lányok furcsa, fekete blúzokban, hátul a frakkszerű nyúlvány a térdig leér, nyakukon bársonyszalag, aranykereszt. A szerb lányokon szorosra húzott fűző, nyakukban zsinórra fűzött pénzérmék. A bunyevác lányok ruhája nehéz brokát, mozgó talpazaton inognak a gazdag, bizánci mellszobrok. A fényesre suvickolt csizmák, zsinóros nadrágok és körmőci cseréppipák közben állva korzóznak a járdaszögleteken. Hozzáférhetetlen alakulatok, magába záródó, zúgó kompaktság. Nem a lény az egyedi példány, hanem a boly. Négy óra hosszat uralkodik a nép Szeged főterén.

A tanácskormány leváltotta Homort. Később visszakapta az igazgatói széket, de nem kellett neki: szabadságot kért, és nyugdíjba ment. Úgy felejtették el, hogy közben nem feledkeztek meg róla teljesen, ez állítólag nagyon idegesíti. Már nagyon öreg, ma otthon is maradt.

5.

Úgy találta, az Alföldön még a krumpli is savanyú. És nem voltak hegyek, sem erdők. A körtöltésen tettek hosszú sétákat Kúnnal, Bérczivel, Szatymaz lett a legtágasabb távlat.

A Nejoj fekete fenyőfáit és a Királykő hideg szikláit később közelről látta, csupasz kézzel megtapogathatta. A szászok kötelességtudó emberek, ha már Fogarason élnek, lelkiismeretesen kiélvezik a természet szépségét: egyeletet alakítottak, túrákat szerveztek. Különcségszámba ment, de néha csatlakozott hozzájuk. Lépkedtek fölfelé a réten hosszú, városi kabátokban, sanda, fekete bivalyok között.

A szekszárdi Előhegyen pedig ott volt a szőlő. A kanyargós út lejtőnek futott, egy szurdikba vezetett, ami előbb csak a válláig ért, és egészen keskeny ösvény volt, de minden évben mélyebb és szélesebb lett, ette állandóan a hegyet, fel fogja falni. Az apja kicsiny puttyont csináltatott neki: a hátára kötötték, hordta ő is a hegyről a szőlőt szüretkor, három nehéz fűrt fért bele. Apa nyelvén ott volt már akkor a kiütés, orvosi nevén leukoplachia, kiégették az orvosok izzó acéllal, fájt neki.

Jártak túrázni együtt Pécsről is. Futottak a bérceken, futott a gerincen a rend embere előtt hunyt szemmel, nevetve az ideges, boldog diák. Szelíd, türelmes, erős férfi volt az ő apja. A karácsonynál jobban szerette az adventet, a várakozást az ünnepnél. De aztán '98 májusában mégis meghalt nagy hirtelen, elvitte az ő erős apját a nyelvrákjával együtt a tüdőgyulladás. Tizenöt éves volt abban az évben Mihály. Ősszel kapott a Lymburg-Styrum-féle alaphól száz forintot, VI. osztályos tanuló.

(részlet egy készülő kisregényből)